

УДК 377.112.4:37.03

Олена КРИВИЛЬОВА

м. Бердянськ

Kryvulevaolena@yandex.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті досліджено особливості виховної діяльності викладачів професійно-технічних навчальних закладів. Виявлено сутність виховання та виховального навчання. Наведено деякі напрями означеного виховання (розумове, моральне, трудове, економічне) та їх прояв у навчальному процесі. Зазначено методи організації виховної діяльності викладачів. Розглянуто роль класного керівника у вихованні майбутнього кваліфікованого робітника, його права та обов'язки. Розкрито зміст загальних функцій його виховної діяльності (аналітичну, прогностичну, організаційно-координуючу, комунікативну).

Ключові слова: виховання, кваліфікований робітник, класний керівник, професійно-технічний навчальний заклад.

Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998) зазначає, що вимоги до педагогічного працівника визначаються кваліфікаційною характеристикою [2]. Згідно наказу МОН України про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів, викладач професійно-технічного навчального закладу здійснює навчання і виховання учнів з урахуванням специфіки навчальної дисципліни, зокрема формує в учнів загальну культуру, готує їх до застосування отриманих знань у практичній діяльності, організовує і контролює їх самостійну роботу [1].

Зважаючи на специфіку діяльності професійно-технічних навчальних закладів, виховна робота повинна мати відповідну професійну спрямованість, учень має усвідомлювати, що його соціальне становище в суспільстві залежить від творчих практичних навичок у певній галузі знань. Отже, виховання повинно бути спрямованим на формування практичних знань і вмінь, що вимагає відповідної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

Сучасні аспекти професійної школи у вітчизняній науці розглядали І. Бендера, Н. Брюханова, Є. Громов, С. Гура, С. Демченко, І. Каньковський, О. Коваленко, М. Лазарев, В. Лобунець, О. Макаренко, Н. Ничкало та інші. Проблеми психології професійної діяльності та професійного розвитку педагога досліджували Г. Балл, О. Ганопольський, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Семиченко, О. Сергеєнкова,

В. Синявський, Б. Федоришин та інші. Проте питання виховання молоді в умовах професійно-технічних навчальних закладах залишається своєчасним та потребує відповідної підготовки майбутніх викладачів до реалізації цієї діяльності.

Метою статті є дослідження особливостей виховної діяльності викладачів професійно-технічних навчальних закладів, а саме її реалізації в процесі навчання майбутніх кваліфікованих робітників.

Виховання – процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. У широкому розумінні виховання – це вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському й культурному житті суспільства [4].

Виховальне навчання – організація процесу навчання, за якої забезпечується органічний взаємозв'язок між набуттям учнями знань, умінь і навичок, засвоєнням досвіду творчої діяльності й формуванням емоційно-ціннісного ставлення до світу, один до одного, до навчального матеріалу [4].

Особистісний підхід у вихованні доводить, що унікальність особистості кожного учня досягається науково обґрунтованою індивідуальною роботою, під час якої необхідно навчати й розвивати природні задатки, нахили і здібності в процесі навчання й позаурочної практичної діяльності, а також у ставленні до різних сфер життя, діяльності та природи.

Важливу роль у формуванні особистості відіграє діяльність. У зв'язку з цим організація діяльності учнів розглядається в педагогіці як основа виховного процесу.

Викладач має володіти методами організації діяльності, до яких належать: тренування, привчання, педагогічна вимога, громадська думка, доручення, створення виховальних ситуацій, метод прогнозування. Ці методи дають можливість у процесі виховання спиратися на безпосередню участь учнів у повсякденній діяльності, на їхні відносини з тими, хто їх оточує, емоційну сферу спілкування. Викладач покликаний спонукати учнів актуалізувати їх життєвий досвід, створювати умови для злиття цього досвіду з суспільно-історичним досвідом. Він спонукає вихованця перебудувати свої попередні уявлення, виходити за рамки власного досвіду, набуваючи нові знання. Свої цільові установки, мотиви, бажання, ціннісні орієнтації учень здатний (за допомогою викладача та однокурсників) зробити предметом усвідомлення. Це породжує знання про самого себе, самопізнання, а відповідно й самовиховання.

Формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника – це процес засвоєння тих провідних ідей, знань, умінь, навичок, які дають навчання, виховання та продуктивна праця і які спрямовують розумову, емоційну, цільову сферу діяльності, стають переконанням, формою поведінки.

Вирішувати ці завдання потрібно на уроках. Засвоюючи основи наук, практичний досвід, майбутні кваліфіковані робітники не тільки набувають різноманітних знань, умінь, навичок, необхідних для праці в тій чи іншій галузі виробництва, а й розвивають розумові здібності, уміння творчо мислити, перед ними розкривається велич людської культури, сила пізнання в перетворенні насколишнього світу.

Розумове виховання здійснюють у процесі як засвоєння основ наук, так і педагогічно-спрямованої навчально-виробничої діяльності. В учня формують настанову на дію, що передбачає розвиток спостережливості, тобто постійну готовність бачити в трудовій ситуації змогу застосування наукових висновків, законів, які потрібні для керування й регулювання виробничого процесу. Під час виробни-

чого навчання в учнів формуються такі розумові якості, як уміння порівнювати, бачити особливості предметів і явищ, сприймати зміни, що відбуваються в них. Продуктивна праця формує уявлення, культивує пам'ять, увагу, технічне мислення.

Зміст і обсяг знань, які здобувають учні у процесі розумового виховання, визначають навчальні плани, програми навчального закладу. Важливу роль відіграють методи навчання. Завданням викладача стає добір таких методів навчання, які б спонукали учнів проявляти активність при засвоєнні знань, активізували розумову діяльність, викликали інтерес до самостійної творчої праці.

Формування високої моральної свідомості і звичок поведінки в різних сферах життєдіяльності, керуючись відповідними принципами, нормами і правилами, які є загальноприйнятими у демократичному правовому суспільстві, – головні завдання морального виховання.

Під час роботи в майстернях і на підприємствах майбутні кваліфіковані робітники переконуються, яка шкода може статися від недбалого ставлення до засобів виробництва, що створені працею попередніх поколінь, яких матеріальних збитків завдасть працівник суспільству через випуск неякісної продукції та інше.

Свідома дисципліна – не тільки результат виховного процесу, а й неодмінна умова і засіб, що забезпечують успішні умови набуття професії, життя й діяльності учнівського колективу. Суворий і чіткий порядок у всьому дисциплінує учнів, сприяє вихованню в них організованості та культури поведінки. Формування свідомої дисципліни – складний процес, що вимагає від викладача великого такту, уміння організувати колектив, окреслити перспективу, правильно застосувати методи морального виховання.

Виховання майбутнього кваліфікованого робітника в навчальному закладі відбувається в процесі цілеспрямованої діяльності, де навчання нерозривно пов'язане з продуктивною працею. Викладачам треба частіше давати учням доручення, практичні завдання, виконання яких привчає сумлінно ставитися до праці, уміло її організувати, економити матеріали, застосовуючи раціональні методи й

уміння, домагаючись найкращих результатів у роботі. Уміле використання економічних важелів у процесі виробничої діяльності є паростком виховання громадянина-власника. Час вимагає широкої роз'яснювальної роботи, яку треба доповнювати конкретними справами.

З метою досягнення кращих результатів трудового й економічного виховання в процесі виробничого навчання рекомендуємо дотримуватися таких вимог: цілеспрямованість уроку на досягнення виробничо-економічних результатів шляхом розвитку пізнавальної й трудової діяльності; створення матеріально-технічної бази за участю учнів для досягнення результатів праці; застосування найбільш прогресивних методів організації й стимулювання праці; організація праці з елементами творчого конкурентного суперництва за високу якість, економію, бережливість, не випускаючи з поля зору взаємодопомогу і взаємовиручку як елементи гуманізації виробничого процесу.

Під час уроків виробничого навчання доцільно поглиблено висвітлювати законодавчі норми, які регулюють питання щодо майбутньої практичної діяльності, обраної професії. У процесі виробничої практики майстер ознайомлює учнів з нормативними актами, що регламентують правові питання, пов'язані з процесом виробництва, господарською діяльністю підприємства. Особливу увагу необхідно приділяти нормам законодавства України у зв'язку із змінами форм власності. Пояснення суті і принципів організації виробництва в нових економічних умовах – це шлях до формування підприємливого власника та висококваліфікованого спеціаліста, який сумлінно ставиться до надбань народу.

Необхідно враховувати й те, що позитивно виховує не будь-який результат праці. Як правило, учень задовольняється тим, що він виготовив виріб, і не завжди прагне поліпшувати його якість. Тому потрібно організувати цілеспрямований виховний вплив, щоб учень мав на меті виконати завдання й отримати задоволення від копіткої, складної, інколи тривалої роботи, коли кінцевого результату доводиться чекати довго.

Особливу роль у виховній діяльності відіграє класний керівник. Класний керівник – викладач, що організує навчально-виховну

роботу в закріпленій групі професійно-технічного навчального закладу. Кожен викладач сам вибирає свою позицію, сам відбирає зміст і засоби, установлює стиль і тон відносин з учнями, творчо використовує обрані ним організаційні форми і прийоми педагогічного впливу. Але це все можливо лише за умови, якщо він добре уявляє собі мету діяльності учнів, уміє правильно поставити і сформулювати для себе й учнів виховні завдання і повною мірою реалізувати покладені на класного керівника функції. Класний керівник виконує кілька функцій: аналітичну, прогностичну, організаційно-координуючу, комунікативну [3].

Аналітична функція полягає у вивченні й аналізі індивідуальних особливостей учнів; сформованості учнівського колективу і його виховного потенціалу, міжособистісних відносин учнів; аналіз рівня вихованості колективу й особистості; вивчення особливостей сімейного виховання; оцінку результативності виховної діяльності в групі; самооцінку особистості і професійної діяльності.

Організаційно-координувальна функція припускає планування й організацію позаурочної діяльності учнів закріпленої групи; координацію роботи викладачів, майстра виробничого навчання групи, вихователя гуртожитку, керівників гуртків, секцій, молодіжних і творчих організацій; забезпечує взаємодію профтехучилища та сім'ї; стимулювання здорового способу життя педагогів і учнів; сприяє розвитку самоврядування в колективі; веде документацію в групі; забезпечує єдність педагогічних вимог до учнів.

Комунікативна функція полягає у формуванні позитивних відносин учнів, керуванні взаєминами в навчально-виробничій групі, навчанні вихованців мистецтву спілкування.

Призначенням класного керівника також є концентрація й інтеграція всіх позитивних впливів на особистість (навчального закладу, сім'ї, навколишнього середовища) і нейтралізація, усунення негативного впливу.

Прогностична функція припускає вміння класного керівника визначати конкретну мету і стратегічні завдання своєї діяльності на півріччя, рік, на весь період навчання й уміня сформулювати їх для учнів, зробити їх зрозумілими, значними і притягальними.

Психогігієнічна функція спрямована на встановлення довірчих відносин з вихованцями, зняття психологічної напруги в учнівському колективі.

Зміст виховної роботи класного керівника: виховання високої моралі в молодого покоління, формування в нього українського менталітету на основі відродження національних традицій; створення необхідних умов для фізичного розвитку учнів, збереження та зміцнення їхнього здоров'я; духовно-моральне виховання, домінантою якого є орієнтація на загальнолюдські цінності; розвиток розумових і фізичних здібностей, формування високої пізнавальної культури, організація змістовного дозвілля учнів; створення умов для вільного вибору учнями світоглядних позицій; гуманізація педагогічного процесу, демократизація стосунків у колективі; урахування інтересів підлітків; організація роботи з батьками.

Класний керівник – адміністративна особа. Він має право: одержувати інформацію про психічне і фізичне здоров'я учнів; контролювати успішність кожного учня; перевіряти відвідування уроків теоретичного і виробничого навчання; координувати й спрямовувати в єдине русло роботу всіх педагогічних працівників, що працюють у певній навчально-виробничій групі; організувати підготовку й проведення в групі виховних годин, інформаційних годин, дозвіллевих позаурочних справ; виносити на розгляд адміністрації ПТНЗ пропозиції, погоджені з колективом групи; запрошувати батьків (або осіб, що їх замінюють) у навчальний заклад; за узгодженням з адміністрацією звертатися в комісію зі справ неповнолітніх, у психолого-медико-педагогічну комісію, на підприємство, де працюють батьки, вирішуючи питання, пов'язані з вихованням і навчанням учнів; отримувати допомогу від педагогічного колективу й адміністрації ПТНЗ; відмовлятися від доручень, що не складають зміст його роботи.

Обов'язки класного керівника полягають у такому: організація навчально-виховного процесу в закріпленій групі, оптимального для розвитку позитивного потенціалу особистості кожного учня в межах діяльності коле-

ктиву професійно-технічного навчального закладу; надання допомоги учневі у вирішенні гострих проблем; встановлення контактів з батьками й надання їм допомоги у вихованні дітей.

Для педагогічно грамотного, успішного й ефективного виконання своїх обов'язків класному керівникові необхідно добре знати психолого-педагогічні основи роботи з підлітками й молоддю, бути інформованим про новітні тенденції, засоби і форми виховної діяльності, опанувати сучасними технологіями виховання.

Отже, виховання майбутнього кваліфікованого робітника в навчальному закладі відбувається в процесі цілеспрямованої діяльності, зокрема, пізнавальної. Особливу роль у процесі виховання відіграє класний керівник, який виконує кілька функцій: аналітичну, прогностичну, організаційно-координувальну, комунікативну. Виховна діяльність класного керівника професійно-технічного навчального закладу припускає: формування і виховання колективу навчально-виробничої групи; організацію педагогічної підтримки учнів і проведення індивідуальної роботи; проведення позаурочної роботи в групі, організацію дозвіллевої діяльності учнів; профілактику девіантної поведінки; організацію взаємодії з усіма учасниками виховного процесу, а саме з педагогічними працівниками, сім'єю, дозвіллевими організаціями, творчими об'єднаннями. Саме тому перспективи подальших розвідок у цьому напрямі пов'язуємо з дослідженням готовності майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів до виховної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів : наказ МОН України № 665 від 01.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mon.gov.ua
2. Про професійно-технічну освіту : закон України / Відомості Верховної ради України [Електронний ресурс]. – К. : Парлам. вид-во, 1998. – С. 215. – Режим доступу: rada.gov.ua
3. Основні аспекти педагогіки профтехосвіти : навч. посіб. / [Нікуліна А. С., Молчанов В. М., Верченко Н. В., Торба Ю. І.]. – Донецьк : ДІПО ІПП, 2006. – 296 с.
4. Тезаурус методичного працівника / [уклад. В. В. Демченко]. – Рівне : РОІППО, 2012. – 72 с.

Olena KRYVYLOVA
Berdiansk

PECULIARITIES OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the article there have been researched the peculiarities of educational activity of professional and technical educational establishments' teachers. There have been defined the essence of education and educational training. There have been given some directions of this education (mental, moral, labour, economic) and their demonstration in the educational process. The methods of organization of educational activity of teachers (training, accustom, pedagogical need, social thought, authorization, building educational situation, method of prognostication) and their possibilities in this process have been determined. In the article there have been considered the role of class leader in the upbringing of future skilled worker his rights and duties. The author has opened the content of general functions of his educational activity (analytical, prognostic, organizational-coordinative and communicative).

Key words: education, skilled workers, the class teacher, vocational school.

Елена КРИВИЛЁВА
г. Бердянськ

ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье исследованы особенности воспитательной деятельности преподавателей профессионально-технических учебных заведений. Выявлена сущность воспитания и воспитательного обучения. Приведены направления указанного воспитания (умственное, нравственное, трудовое, экономическое) и их проявление в учебном процессе. Указано методы организации воспитательной деятельности преподавателей. Рассмотрены роль классного руководителя в воспитании будущего квалифицированного рабочего, его права и обязанности. Раскрыто содержание общих функций его воспитательной деятельности (аналитическую, прогностическую, организационно-координирующую, коммуникативную).

Ключевые слова: воспитание, квалифицированный рабочий, классный руководитель, профессионально-техническое учебное заведение.

Стаття надійшла до редколегії 01.02.2016

УДК 378

Валентина МІШЕДЧЕНКО
м. Глухів
tanya_dubok@mail.ru

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ УРОКУ МУЗИКИ

Урок музики ґрунтується на загальних дидактичних принципах свідомості, систематичності, доступності, наочності, міцності знань, навичок і вмій. Але у навчанні музики важливе місце посідають твори мистецтва, тож у роботі з ними необхідно дотримуватись таких принципів, як єдність емоційного і свідомого, художнього і технічного. Різноманітність методів музичного виховання визначається специфікою музичного мистецтва, та особливостями музичної діяльності учнів. Тому обов'язковою якістю уроків музики має бути їх емоційна насиченість, творче активне естетичне ставлення учнів до кожного виконуваного завдання.

Ключові слова: музика, урок музики, дидактичні принципи навчання, методи музичного навчання і виховання.

Серед різноманітних видів мистецтва музика посідає вагомий і особливе місце. Вона є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Музика є одним із найбагатших і дієвих засобів естетичного виховання, вона володіє великою силою емоційного впливу, виховує почуття людини, формує смаки. Музика говорить з людиною

«безпосередньою мовою душі», хвилює людину, викликає багато емоцій. Музичне мистецтво відображає й узагальнює досвід емоційного ставлення до навколишньої дійсності.

Спілкування дитини з музикою стимулює процес внутрішнього самовдосконалення. Тому саме в музичній діяльності дитина має можливість найкраще реалізувати притаманну їй потребу в самовираженні.